

Angela Merkel en de Ring

Minze bij de Weg

De voormalige Duitse bondskanselier Angela Merkel is een groot Wagner-liefhebber. Als de politieke ontwikkelingen het maar enigszins toelieten was zij aanwezig bij de openingsvoorstelling van de Bayreuther Festspiele. Heeft zij van die opera's van Wagner iets opgestoken dat zij in haar politieke carrière kon gebruiken? Wat fascineert haar zo in Wagner? Dat vroegen de makers van de true-crime-podcast-reeks van de Duitse zender SWR2 zich af. De terrorisme-expert Holger Schmidt van de Duitse zender ARD en de voormalige rechter Thomas Fischer spreken in die serie over waargebeurde misdaden. Voor de speciale kerstaflevering 2022 waren zij erin geslaagd Angela Merkel uit te nodigen om te praten over de strafrechtelijke gebeurtenissen en motieven in de Ring des Nibelungen.

De samenstellers hadden drie thema's uitgekozen die in de Ring uitvoerig aan de orde komen: hebzucht, wraak en ijdelheid. Zoals de website van SWR2 vermeldt: net als in het echte leven ... en in de politiek!

Alvorens aan deze drie thema's toe te komen stelde moderator Schmidt de vraag of de Ring symbool staat voor een keerpunt: in de maatschappij en in de politiek. Merkel zag het eerder als een soort 'Wiederkehr' van de loop der dingen. Natuurlijk, het gaat om de vernietiging van allen die geprobeerd hebben aan de macht te komen, maar het gaat ook om een kringloop.

Hebzucht

Het thema hebzucht werd muzikaal geïllustreerd met de triomfantelijke slotminuten uit *Das Rheingold*. Op dat moment betreden de goden immers het splinternieuwe, pas gebouwde Walhalla. Merkel zei daarover: 'Wat steeds terugkeert in de Ring is de spanning tussen de macht, die samengaat met bezit, en de liefde, emotie, vrijheid, de behoefte alles op fatsoenlijke wijze te regelen. Wat echter grandioos mislukt.'

Op de vraag of zij daaruit iets geleerd had over het heden, de omgang met politici, zei Merkel: 'De mensheid, de beschaving heeft geprobeerd deze slechte eigenschappen om te zetten in iets goeds, dat men iets wil maken en bereiken, dat men zich van een ander wil onderscheiden. Dat zijn geen verwerpelijke dingen, anders zou de mensheid zich niet ontwikkeld hebben. Anderzijds moet je dit temmen, daarvoor heb je de rechtsstaat. Die heeft het monopolie op geweld. Maar de mensen moeten ook accepteren dat dit een goede ordening is, ook als dit henzelf een keer niet goed uitkomt.' En verwijzend naar haar gesprekspartner: 'Meneer Fischer zal ongetwijfeld bevestigen dat het geweldsmonopolie van de staat een belangrijke verworvenheid van de beschaving is.'

Speelde voor Wagner ook iets als kritiek op het kapitalisme dat hij de hebzucht zo prominent naar voren liet komen?

Merkel: 'Wagner heeft de Ring geschreven in de tijd dat Marx *Das Kapital* schreef. Je moet Wagner in zijn tijd bekijken, de tijd waarin de industrialisering begon. Je ziet in Alberich kapitalistische trekken en Wotan is iemand die iets bestelt dat hij helemaal niet kan betalen, iemand die zijn rijkdom op zand opbouwt. Interessant vind ik ook de rol van Fricka die zich ervoor inzet dat de regels worden nagekomen. Anderzijds heeft zij Wotan ook ertoe aangespoord om Walhalla te bouwen. Wotan heeft iets gebouwd dat hij zich eigenlijk niet kon veroorloven en ik geloof dat dit soort gedrag Wagner zelf niet helemaal vreemd was.'

Wraak

Katharina Wagner, Angela Merkel en Eva Wagner Pasquier in 2009 bij de Bayreuther Festspiele (foto Star Press)

Voorafgaand aan het thema wraak vroeg Holger Schmidt aan Merkel hoe het was om de opera's in Bayreuth zonder boventiteling te bekijken. Ter geruststelling van al die anderen, zeker de buitenlanders, die hier wel eens problemen mee hebben zei Merkel dat het ook voor haar handiger was als ze de tekst zou kunnen zien of vooraf nog een keer zou kunnen doorlezen. 'Zeker als de zangers niet goed articuleren.'

Om op het thema wraak terug te komen, dat herkende ze zeker uit de politieke praktijk. Ze heeft zich er nooit door laten leiden. 'Mij is wel eens het een en ander toegevoegd. Of je daarna van wraak of gekwettheid kunt spreken is mij niet duidelijk, maar je moet je daardoor niet laten beperken om toch weer door te kunnen gaan.'

Als voorbeeld noemde ze de Duitse verkiezingen van 2002. Merkel wilde graag namens de CDU kandidaat zijn voor de positie van bondskanselier. Dat moest ze echter overlaten aan de Beierse minister-president Edmund Stoiber. Dat weerhield haar er niet van Stoiber in de campagne loyaal te steunen.

Was de *Ring* wel eens een hulp bij de analyse, wilde Holger Schmidt weten.

Niet concreet, zei Merkel, ‘maar de Ring is zo groot, die heb ik altijd graag op mij laten inwerken. Natuurlijk heeft dat invloed, zoals soms een film of muziek.’

Als voorbeeld noemde ze Brünnhilde. ‘Die had altijd nog kunnen zeggen: ik gooi de ring in de Rijn om de situatie te keren, maar ze heeft het niet gedaan. Je hebt een situatie met een voorgeschiedenis, je neemt een tijdje deel en daarna komt een vervolg waaraan je ook niet meer deelneemt. Hoe probeer je in een heel ingewikkelde situatie die al gegeven is er het beste van te maken? Je moet oppassen dat je niet te snel ‘de pijp aan Maarten geeft’, je hebt altijd nog de kans iets aan de situatie te verbeteren.’

Net als voormalig rechter Thomas Fischer vindt Merkel Brünnhilde de belangrijkste persoon in de *Ring*. Alleen als ze aan Hagen de zwakke plek van Siegfried verraadt, wordt Brünnhilde door wraak gedreven, om daarna weer tot een ‘hoger niveau’ terug te keren.

Op Wotan heeft ze het minder begrepen. ‘Ik vind het geweldig dat Wotan in de discussie met eerst Fricka en later Brünnhilde nooit sterk argumenteert. Hij heeft zelf geen argumenten. De vrouwen moeten hem zelf nog uitleggen wat zij denken dat hij denkt.’

Fischer voegde daaraan toe: ‘Wraak is een basismotief van de mens. Wie mijn geliefde iets doet zal ik wreken. Wij (juristen) zeggen: het strafrecht is niet de wrakende vertegenwoordiger van het offer.’

Het thema wraak samenvattend zei Merkel: ‘Als wraak of wraakzucht zo in je zit geworteld dat je het niet uit je hoofd kunt krijgen, dan moet je stoppen met de politiek.’

IJdelheid

En ten slotte de ijdelheid. Is dat een drijvende kracht in de politiek?

Angela Merkel: ‘Om te beweren dat iemand volledig vrij is van ijdelheid, nou, dat zou ik voor mezelf ook niet zeggen. IJdelheid is iets dat heel inherent is aan mensen, maar ook dat moet worden beteugeld.’

Muzikaal werd het thema ijdelheid in de podcast geïllustreerd met Siegfrieds Rheinfahrt, de tocht die in het teken staat van: kijk, hier kom **ik** aan!

Merkel wilde wel iets kwijt over Siegfried. ‘Siegfried is iemand zonder vrees, maar een gezonde vrees houdt de mens juist binnen de grenzen. Als hij Brünnhilde tegenkomt ervaart hij voor het eerst iets als vrees, maar daarna raakt hij dat weer kwijt en begint het onheil.’

Is dat ijdelheid, vroeg Schmidt.

Merkel: ‘Hij is een natuurjongen maar hij zou voldoende geleerd moeten hebben om zijn eigen grenzen te kennen. Ik ben boos op hem zoals hij zijn mogelijkheden verspeelt. Brünnhilde voorvoelt dat het niet goed kan gaan. Ze vraagt zich af of het überhaupt goed kan gaan.

Wotan hoopte op een nieuwe mens die goed kon maken wat verkeerd was gegaan. Maar ook Siegfried zit gevangen in randvoorwaarden en daar vind ik hem te roekeloos.’

Wat we daaruit kunnen leren? Merkel: ‘Dat niemand voor God kan spelen en iedereen op de een of andere manier kwetsbaar is.’

‘Siegfried begrijpt niets en is juist daardoor een protagonist van de huidige tijd’, voegde Thomas Fischer toe. Merkel stemde daarmee in.

Alle menselijke zwakheden

In een minipodcast keken Schmidt en Fischer op het gesprek terug. Hun conclusie: ‘Het is niet zo dat Wagner een soort geheime raadgever voor Angela Merkel was. Wel dat de Ring alle menselijke zwakheden behandelt.’

Of in de woorden van Angela Merkel: ‘*Der Ring ist so universell anwendbar auf die Menschheit, dass man vom Familienleben bis zum politischen Leben immer wieder Dinge findet, die einfach immer wieder vorkommen bei uns Menschen.*’

Waarmee tevens de vraag is beantwoord waarom dit werk na 150 jaar nog steeds zo actueel aandoet.

Zelf luisteren? Ga naar: <https://www.swr.de/swr2/leben-und-gesellschaft/sprechen-wir-ueber-mord-mit-angela-merkel-100.html>